

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд за придобиване на образователна и научна степен „доктор”

Автор: проф. д-р Маринела Великова Михова, ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий“

Научна област: Педагогически науки

Професионално направление: 1.2 Педагогика (Сравнително образование)

Университет: Софийски университет „Св. Климент Охридски”,

Факултет: Факултет по науки за образованието и изкуствата

Катедра: Социална педагогика и социално дело

Заглавие на дисертацията: *„Сравнително изследване на учебници по история за първите три гимназиални класа в България, Северна Македония и Сърбия»*

Име на дисертанта: Светозар Вихренов Петров

Рецензията е написана на основание Заповед на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ – РД 38-208/29.04.22 г.

Данни за докторанта

Светозар Петров е бакалавър по история (2011 г.) и магистър (2012 г.) по стара и средновековна история с конкретно наименование на магистърската програма „Обща история. Европейската цивилизация: античното и средновековното наследство“ от ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“. През 2019 г. е зачислен за редовен докторант в професионално направление 1.2. Педагогика (Сравнително образование) към Факултета по науки за образованието и изкуствата към СУ „Св. Климент Охридски“.

Професионалната реализация на Светозар Петров включва заемане на различни позиции, свързани както с придобитата квалификация в университета, така и с умения, формирани чрез допълнително обучение – сътрудник в Регионален исторически музей, в гр. Русе, репортер във в-к „Утро“, организатор на обработка на база данни, учител по история и цивилизации към *COVEE* „Св. Константин-Кирил Философ”, Русе и целево за фондация «Заедно в час». Докторантът оценява работата си по линия на фондация «Заедно в час» като много ползотворна за неговото личностно развитие.

Светозар Петров и като студент, а в последствие и като учител към «Заедно в час», използва ползотворно възможностите на програмата на Европейския съюз Еразъм + като се включва в нейните проектни дейности.

Професионалната биография на докторанта, свързана с неговото образование и квалификация, го прави уверен в избора и разработването на една интересна и дискуссионна тема за дисертационно изследване.

Данни за докторантурата

Със заповед на ректора на СУ „Св. Климент Охридски” РД -20-491 от 15.02.2019 г. Светозар Петров е зачислена в редовна форма на докторантура към катедра „Социална педагогика и социално дело” на Факултета по науки за образованието и изкуствата.

Допускането до публична защита и съставът на научното жури са фиксирани със заповед на ректора на университета РД 38-208/29.04.22 г.

Не се констатират нарушения или отклонения при осъществяване на процедурата по представяне, обсъждане и даване ход за защита на докторската дисертация.

Данни за дисертационния труд и автореферата

Актуалност на дисертационната тема

Темата на дисертационния труд *„Сравнително изследване на учебници по история за първите три гимназиални класа в България, Северна Македония и Сърбия»* е дисертационна и значима за образователната ни система и за развитие на сравнително образователните изследвания. Светозар Петров много конкретно дефинира своите основания да се посвети и да проведе едно такова изследване. Убедителни са неговите аргументи, че „изследванията, свързани с учебници, са една от най-бързо развиващите се научни сфери в педагогиката“ (с. 4) и че обикновено научният интерес е по-скоро към съдържанието на учебниците, отколкото към оценяване на тяхната дидактическа и методическа стойност. Независимо, че научният фокус на дисертационното изследване не е съдържанието на учебниците по история в трите страни, проблем, който е изключително актуален и дискуссионен, в избора да се направи дидактически анализ има сериозни предизвикателства, преодоляването, на които би довело до формулирането на обективни изводи за българските учебници по история и за развитието на науката сравнително образование.

Композиционно единство на дисертацията

Представеният дисертационен труд е структуриран съобразно научните стандарти, които се изискват за такъв вид разработка. Той е с обем 263 страници и съдържа увод, три глави, заключение и литература. В текста са включени 126 таблици.

Използваната в дисертационното изследване литература е представена прецизно и е подредена в шест категории – нормативни документи – 21 бр.; учебни програми – 11

бр.; учебници – 14 бр.; източници на кирилица – 17 бр.; източници на латиница – 45 бр.; интернет ресурси – 20.

Представената библиография е доказателство за информираност и сериозна научно-издирвателска работа.

Прави впечатление детайлно конструираната концептуална рамка на изследването, описана в увода. Докторант Светозар Петров има абсолютна яснота по отношение на това какъв вид сравнително изследване ще прави, какво иска да изследва и защо да го прави, какви са стъпките, през които трябва да премине изследването и кои са най-подходящите методи за постигане на поставената цел. Много убедително и с различни аргументи той защитава възможността и научната значимост сравнителното изследване, което ще направи, да се фокусира не върху съдържателната, а върху дидактическата му стойност. Според него е прекалено едностранчиво и напълно недостатъчно, ако обект на изследване е само учебният материал. Необходими са и оценки за начина, по който той ще се усвоява. Или както много точно обобщава в изследването въпросът „Какво?“ се измества от въпроса „Как?“ (с. 12).

При определянето на целите и задачите на дисертационното изследване докторантът избира варианта да формулира главна цел, която да бъде операционализирана в три подцели и съответно задачи. В хода на изследването Светозар Петров стриктно се придържа към тях, което осигурява структурираност на изследователския процес и дава възможност за проследяване и оценяване на получените от него резултати. За провеждането на сравнителното изследване и реализирането на поставените подцели и задачи са подбрани подходящи методи, чиято роля и възможности са конкретно и коректно описани и аргументирани. Избраната изследователска методология, съответства на съвременните сравнителнообразователни изследвания и дава възможност на дисертационното изследване да постигне автентичност, задълбоченост и възможност за вникване в същността на проблема.

Структурата на изследването е логична и е обусловена от формулираната изследователска цел.

Първа глава, „Структурни модели на училищното образование, програми и цели в България, Република Северна Македония и Сърбия“ е в обем от 79 страници. Тя включва 4 логически свързани параграфа, в които се описват, сравняват и анализират структурите на училищното образование в трите страни, учебниците като част от структурните модели, съществуващите учебни профили и учебните програми по история. За разработването на тази глава са използвани големите бази данни за

образование, поддържани от Европейската комисия (Euryice) и Международното бюро за образование (World Data on Education), основните нормативни документи, които регулират училищното образование и обучението по история в първите три гимназиални класа на трите изследвани държави. Логиката на изложението във всеки параграф е много ясно очертана – въведение в параграфа, чрез което се акцентира върху основните аспекти на изследване в него, описание на аспекта за всяка страна и последващо качествено и количествено сравнение с анализ. Изследването се базира на огромно количество фактологична информация, която за да бъде възприета, осмислена, сравнена и анализирана е необходимо да бъде подредена, диференцирана и обобщена и докторантът постига това чрез представянето ѝ в 126 авторски тематични таблици.

Специално внимание бих искала да отделя на направения качествен анализ на образователните цели в учебните програми по история. Измерването на сложността на целите чрез прилагането на таксономията на Андерсън и Кратуол е надежден избор, даващ много възможности на изследването, и докторант Светозар Петров се е справил с последващия анализ на много високо ниво.

В глава втора, на основата на много добра литературна осведоменост, докторантът изследва учебника по история в контекста на учебника като част от образованието. Биха могли да се разграничат два основни акцента на изложението. Първият е свързан с представяне на изследвания върху стандартите за качество на учебника, функциите и мястото на учебника в образованието. Вторият акцент е върху описание на различни методологии за анализ на учебниците. Разграничени са съдържателният и дидактическият анализ на учебниците, като са посочени предимствата и трудностите при прилагането на втория. В края на втора глава са дефинирани и обяснени критериите за оценка на учебниците, които ще бъдат приложени от докторанта при дидактическия анализ на учебниците по история в България, Сърбия и Северна Македония. Тази глава допринася съществено за постигането на яснота, определеност и конкретност по отношение на предстоящото сравнение в последната глава.

Трета глава, „Анализ на учебниците“, е най-обширна. В три параграфа докторантът описва аналитичното прилагане на изведените от него три критерия за анализ на учебниците: 1. Дидактически елементи; 2. Въпроси и задачи към уроците за нови знания; 3. Тематичен преглед. На анализ са подложени по три учебника от всяка страна, избрани след предварително проучване. Структурата на изложението за всеки критерий е еднотипна и включва следната последователност - първо се разглеждат учебниците по държави, а след това се прави сравнително представяне по класове и

накрая се формулират цялостни изводи. И в тази глава докторантът много умело използва табличния формат за да обобщи количествените данни, което подпомага интерпретирането им и формулирането на убедителни изводи и обобщения, аргументиращи както необходимостта от понататъшно усъвършенстване на българските учебници по история, така и добрите перспективи пред българското историческо образование.

В заключението на дисертационното изследване са формулирани изводи, които още веднъж доказват задълбоченото вникване и детайлно познаване на изследвания от докторанта проблем.

Представеният за рецензиране дисертационен труд притежава значима теоретична стойност. Той представлява завършено теоретично изследване с постигнати резултати, които водят до изпълнение на поставените цели и задачи.

Дисертационното изследване е придружено с декларация за оригиналност, с което се потвърждава, че то принадлежи единствено и само на неговия автор.

Авторефератът отразява коректно съдържанието на дисертационния труд и съответства на изискванията.

Научни приноси

Обоснованият от автора контекст на постижения и обособените приноси съответстват на съдържанието на разработката и отразяват обективно постигнатото от него като докторант.

Основните постижения и приноси на дисертационното изследване могат да бъдат обобщени по следния начин:

Теоретико-научни приноси:

1. Направено е актуално сравнително изследване на структурните модели на училищното образование в три съседни балкански страни – България, Република Македония и Сърбия.

2. Издирена е, библиографски е описана и е подложена на научен анализ и коментар литературата, свързана с изследване функциите и мястото на учебниците в образованието и в частност на учебниците по история.

3. Разработена е собствена методология, базирана на Таксономията на Андерсън и Кратуол, и е доказана нейната приложимост за сравнително изследване на учебни програми и учебници.

4. В резултат на добре подбран и приложен изследователски инструментариум, с ясно дефинирани критерии, за първи път в сравнителен ракурс, е направен детайлен количествен и качествен дидактически анализ на действащи учебници по история в България, Република Македония и Сърбия.

5. На основата на направеното сравнително изследване са изведени постиженията и слабостите в анализиранияте учебници по история в трите държави и са очертани съответните перспективи пред историческото образование.

Научно-приложни приноси

1. Добре аргументираният и много детайлно представен дизайн на цялото изследване, както и приложеният модел за троично сравнително изследване върху учебници по история, могат да се приложат и от други изследователи при сходни теми.

2. Познанието, съдържащо се в тази дисертация, резултат от направеното детайлно сравнение на учебниците по история в трите държави, и очертаните перспективи биха подпомогнали образователната политика по посока на подобряване на учебниците по история и в по-общ план на историческото образование.

3. Съставените 126 авторски таблици могат да се използват както като матрица за други изследвания по сродни теми, така и за вторичен анализ.

Публикации по темата и наукометрични показатели

Докторантът представя 5 научни публикации по темата на дисертационното изследване. Те адекватно представят отделни проблеми от дисертационното изследване и са приети за публикуване както в специализирани педагогически, така и в исторически издания.

Предоставената от докторанта справка за изпълнение на наукометричните показатели съобразно минималните национални изисквания във връзка с процедура за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по научно направление 1.2. Педагогика, докторска програма „Сравнително образование“ показва покриване на необходимите показатели.

Заклучение

Представеният за обсъждане и защита дисертационен труд е резултат от много добре осъществено изследване, резултатите от което имат теоретична и приложна значимост. Трудът е добре структуриран, изложението е последователно и логически

непротиворечиво и демонстрира подчертания интерес, компетентност и ангажираност на докторанта към изследваната проблематика.

Оценявайки положително дисертационния труд и приносите на автора, предлагам на уважаемото жури да присъди образователната и научна степен „ДОКТОР” в професионално направление 1.2 Педагогика (Сравнително образование) на докторант **Светозар Вихренов Петров.**

10.06.2022 г.

.....

проф. д-р М. Михова